

Dohnal, Josef

Krymská mozaika

Opera Slavica. 2023, vol. 33, iss. 1, pp. 81-85

ISSN ISSN 1211-7676 (print); ISSN ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/OS2023-1-13>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.78280>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20230704

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

<https://doi.org/10.5817/OS2023-1-13>

Krymská mozaika

OPERA SLAVICA [XXXIII / 2023 / 1]

[recenze]

Poloostrov Krym: od křižovatky kultur k ruské kolonii. Řecko – Řím – Byzanc – Osmanská říše – Krymský chanát – Ruské impérium – Sovětský svaz – Ukrajina – Ruská federace. K vydání připravili: H. Ulbrechtová a R. Vlček. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2022, 384 stran. ISBN 978-80-86420-85-1.

V gesci Slovanského ústavu AV ČR vznikla a ve druhé polovině roku 2022 byla díky hlavním hybatelům tohoto počínu Heleně Ulbrechtové a Radomíru Vlčkovi vydána kolektivní práce *Poloostrov Krym: od křižovatky kultur k ruské kolonii. Řecko – Řím – Byzanc – Osmanská říše – Krymský chanát – Ruské impérium – Sovětský svaz – Ukrajina – Ruská federace*, která je jedním z výstupů programu zahájeného v roce 2015 věnovaného literární a kulturní paměti Krymu tak, jak se jí zabýval tým Slovanského ústavu AV ČR.

Je nepochybné – a z textu práce to často i plyne – že jedním z důvodů, ne-li důvodem hlavním, bylo reagovat na situaci vzniklou po roce 2014 a občasným aktuálním připomenutím situace, která nastala po 24. únoru 2022, poskytnout širšímu okruhu čtenářů možnost blíže se seznámit s tím, jaký vůbec byl vývoj Krymu jako oblasti velmi specifické po geografické, ekonomické, politické a kulturní stránce a jak jej reflektuje akademické prostředí. V tomto ohledu celé monografii dominují dva aspekty – historický (a široce kulturní) a v jednotlivých studiích úžeji pojímaný literární.

Pokud vyjdeme z evidentního cíle práce, pak za základní pohled na Krym lze považovat ten, který přibližuje jeho historii v širším obecně pojímaném kulturním kontextu. Přesně tímto směrem je orientován text H. Ulbrechtové *Fenomén Krym: bájná Taurida, nebo sovětský ráj? Po stopách multikulturní a traumatické paměti poloostrova*, který vychází z historického exkurzu a ústí do typologizace ruského pohledu na Krym, jak se v dějinných fázích a peripetiích formoval a jak byl postupně měněn spíše na krymský mýtus než na realitě odpovídající podání. Až emblematický je v závěru tohoto textu odkaz na místo boje o Sevastopol v tomto mýtu. Do značné míry kulturně-historický náhled se pak logicky v něčem překrývá s pohledem historika, když Radomír Vlček (*Krym pod ruskou nadvládou*) přináší komplexní pohled na vývoj vztahů ruského státu ke Krymu od nejstarších dob do současnosti. Postihuje tedy vzájemné kontakty na úrovni politické, mocenské, ekonomické, diplomatické, kulturní i národnostní. Vlček je ve svém výkladu věcný, přesný, ukazuje souvislosti, dokládá fakta, umí vystihnout opakující se jevy ve

specifickém „ruském přístupu“ k sousedním územím. Co z jeho výkladu vyplývá především, je vždy znovu traumatizující tranzitivnost krymského areálu. Podobně jako v příspěvku H. Ulbrechtové zdůrazňuje i R. Vlček několik klíčových milníků, jež vždy na delší dobu předurčily následující události, přičemž je (pochopitelně) zdůrazněna role roku 1783, data, kdy došlo k oficiálnímu připojení Krymu k Ruské říši. Vlčkův přísně objektivující pohled je občas doplněn hodnotící glosou, která (stejně, jako je tomu v případě Ulbrechtové) dokáže aktualizovat minulé události a spojit je typologicky s tím, co sledujeme „v přímém přenosu“. Vystupuje tak plastický obraz až (věčně?) tragického předurčení Krymu jako oblasti, jež nepozná klid, nezíská čas k autonomnímu vývoji a jakoby provždy bude křížovatkou nejen kultur, ale hlavně vnějších mocenských zájmů státních celků, v jejichž blízkosti leží. Vlčkův výklad také dokresluje multietnický charakter Krymu i jeho cílenou a většinou násilnou „homogenizaci“ za dobu ruské hegemonie.

Primárně literárně-historický pohled je vlastní další pasáži, jejíž autorkou je Helena Ulbrechtová a jež sumarizuje a analyzuje obraz Krymu v ruské literatuře (*Krym v ruské literatuře*). Zachycuje především dobu od 19. století (Puškin, Tolstoj, Mandelštam, Aksjonov). Ve svém výkladu, si všímá toho, jak se formuje „krymský text“ ruské literatury jako text ambivalentní – současně včleňující Krym do Ruska, ale i vydělující jej z prostředí „ruského“, tedy jako „jiné“ prostředí – ať již jako orientální či orientem „kontaminované“, jako mýtické, rajske, (anti)utopické, ať je spojováno s vlasteneckým diskurzem či propagandistickými (a mnohdy v daném duchu falešně historizujícími) tezemi. V podstatě vždy Ulbrechtová u ruských autorů identifikuje jistou převahu subjektivní autorské pozice, jejíž optikou je Krym v jeho jinakosti nahlížen, což ústí až do zachycení současné (myslí se tím po roce 2014, tedy po anexi Krymu Ruskem) nevybalancované pozice silně poznamenané jednostranným patriotismem, někdy až vyhrocené a ahistoricky propagandistickým („krymnašismus“). Oba stěžejní autoři monografie jako by ve svých textech upozorňovali na fakt dlouhodobé komplexní (především etnické, kulturní, jazykové, ekonomické, politické i vojenské) rusifikace krymského areálu, která je faktem, jež je třeba brát při jakýchkoli úvahách o Krymu v potaz.

Detailní obeznámenost s místem Krymu v ruské literatuře lze nalézt v sémioticky pojaté kapitole Miroslava Olšovského (*Masakr letoviska Krym*). Hluboký ponor do tématu „ostrovnosti“, protikladu moře (nejen jako Černého, ale i v původním tureckém významu slova „kara“ jako zlého) a pevniny, oddělenosti a vydělenosti Krymu umožňuje autorovi nalézat v textech Puškina, Nabokova, Čechova, Mandelštama, Šmeljova, ale i dalších spisovatelů několik módů tematizace Krymu od místa idylického až po místo zkázy, přičemž nepomíjí ani odkazy na texty Ovidiovy z doby jeho vyhnanství, ale i na koncepční úvahy Foucaultovy či Derridovy. I díky tomu Krym před

Olšovským vyvstává jako místo tranzitivní, nyní však nikoli geograficky či politicky, ale jako text sám sebe „přepisující“ a „přeznačující“ svou vlastní historií.¹

Týmová monografie pak obsahuje i dílčí studie kratšího rozsahu i menšího koncepčního dosahu. Takovou je informace o důležitém místě Krymu a konkrétně Chersonésu v obchodování s hedvábím v období 7.–10. století (*Krymský Chersonésos, Chazaři a obchod s hedvábím* – autorkou je Martina Čechová), která poukazuje na mísení merkantilních zájmů s politickými i na polohu Krymu „mezi“, konkrétně mezi místem výroby a místem spotřeby; platí tedy, že kdo jej kontroluje, kontroluje tok zboží. Spíše informativní charakter má pasáž Radany Merzové (*Literární motivy Krymu v dílech ukrajinských modernistů*), v níž připomíná pobyt v tamním prostředí např. L. Ukrajinky, O. Olese, D. Zahula, M. Rylského, M. Kocjubynského, Ch. Alčevské či O. Vlyzka i místo Krymu v jejich tvorbě. Do současné ukrajinské básnické tvorby uvádí čtenáře Helena Pazdiorová (*První pád: Krym, druhý pád: bez Krymu. Krym jako domov a téma současných ukrajinských básníků*). Porovnání dvou „žhavých“ oblastí – Krymu a Donbasu, ze kterého H. Pazdiorová otevírá svůj exkurz, přináší cenné přiznání, že Krym je územím, o kterém sami Ukrajinci vnitřně chovají jisté pochybnosti v tom, zda je jejich, zatímco Donbas takové pochyby neprovázejí.² I to podle ní vede k tomu, že Krym je tematizován spíše v dílech amatérských básníků, jejichž díla zpravidla nedosahují vyšší estetické úrovně, zatímco básníci z centrální Ukrajiny (např. S. Povaljajeva) krymské téma neoslovují tak často a s takovou mírou aktualizace nedávné historie. Následující studie Romany Štorkové Maliti (*Krym tragický, komický, metaforický. Lokalita dramatu a geopologie*) se koncentruje na díla S. Mrozka, M. Kuročkina a N. Vorožbit. Autorka studie konstatuje, že především díla Kuročkina a Vorožbit tematizují Krym jako „patologicky cyklické místo“, které připomíná neschopnost lidstva poučit se z opakující se historie.³ Závěrečná studie Radomyra Mokryka (*Obraz Krymu v ukrajinských a ruských médiích*) dokumentuje zjevnou ideologicky, politicky i propagandisticky motivovanou protikladnost v přístupu ke „krymské otázce“ v médiích obou stran nyní již válečného konfliktu.

Nahlédneme-li celou monografii jako celek, je cenná především jako uchopení tématu kulturního kontextu dějin a přítomnosti Krymu co nejkomplexněji, tedy tak, aby současnost s jejími někdy poněkud černobílými pohledy nepřevážila nad objektivizujícím pohledem vědce, který se sice nebojí dát najevo své stanovisko, nebojí se vynést hodnotící soud, pečlivě ale váží, na čem jej založí, jaké argumenty pro něj přinese. Především text Radomíra Vlčka je v tomto směru ukázkou propojování

1 *Poloostrov Krym: od křižovatky kultur k ruské kolonii. Řecko – Řím – Byzanc – Osmanská říše – Krymský chanát – Ruské impérium – Sovětský svaz – Ukrajina – Ruská federace*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2022, s. 286.

2 Tamtéž, s. 303.

3 Tamtéž.

detailně zvládnuté faktografie a vědomí „logiky“ historického vývoje s vyslovovanými soudy. Na textech Heleny Ulbrechtové je důležité, že nestaví jen na sekundárních textech ruské provenience (které by sváděly k přijímání ruského vidění krymské otázky, anebo k polemice s ním), ale spíše na textech západní (zejména německé) provenience, které začleňují kritičtější a méně zainteresovaný pohled.

Široce pojatý mozaikovitý pohled metodologicky různě pojímaných kapitol je na jednu stranu trochu nevýhodou monografie (některé informace se vícekrát opakují, jiné jsou jen nadneseny, ale chybí jim ona hloubka ponoru do pojednávaných jevů), na druhé straně může být naopak považován i za její výhodu: Krymský poloostrov totiž v podstatě při všech prezentovaných pohledech získává stejný charakter místa neustálého, těkavého, stojícího „mezi“, místa, o něž je usilováno a bojováno, které je z hlediska své kulturní historie rozeklané a bývá zbavováno možnosti autonomně o sobě a své kultuře rozhodovat a kontinuálně ji rozvíjet v její potenciální vnitřní různorodosti. Především poslední dvě a půl století jsou pak dokladem etapy, kdy byl Krym přisvojen a postupně stále více osvojován mocí a kulturou, v níž je sice i nadále vnímán jako „jiný“, ale současně jako „náš“ – jako by nikdy nesměl být „svůj“, byl-li vůbec někdy takovým.

Možná právě proto je Krym, jak se v průběhu četby monografie přesvědčujeme, něčím blízký i nám, neboť leccos z jeho dějinné zkušenosti sami dobře známe. Otázka komplementarity, problém tolerantní „snášlivosti“, tčkání mezi pluralitním a monolitickým, mezi různými kulturami jsou otázkami i českých a moravských dějin. Jen bych rád doufal, že řešení bude v našem případě i v budoucnosti hledáno výlučně na poli kultury, nikoli na poli válečném.

Josef Dohnal

Bibliografie:

Poloostrov Krym: od křižovatky kultur k ruské kolonii. Řecko – Řím – Byzanc – Osmanská říše – Krymský chanát – Ruské impérium – Sovětský svaz – Ukrajina – Ruská federace.
K vydání připravili: H. Ulbrechtová a R. Vlček. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2022, 384 s. ISBN 978-80-86420-85-1.

About the author

Josef Dohnal

Masaryk University Brno, Faculty of Arts, Department of Slavonic Studies, Brno, Czechia
University of Ss. Cyril and Methodius in Trnava, Faculty of Arts, Department of Russian
Language, Trnava, Slovakia

josef-dohnal@volny.cz

<https://orcid.org/0000-0002-0763-5784>

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.